

Hatay Dağ Ceylanı

2008 yılında ülkemizin yaban hayatına ilgi duyan, bu konuda akademik çalışmalar yapan, yaban hayatı fotoğrafçıları herkesi heyecanlandıran bir olay gerçekleşti. Anadolu'da soyu geçtiğimiz yüzyılda tükendiği sanılan ceylan (*Gazella gazella*) Hatay'ın Suriye sınırına sıfır noktasında 4,5 km x 11 km'lik bir alanda oldukları belirlendi. Ceylanlar ilk olarak Doç. Dr. Yaşar Ergun tarafından gözlemlendi ve fotoğraflandı. Daha sonra, Yard. Doç. Dr. Tolga Kankılıç (Aksaray Üniversitesi) türün genetik özellikleri ile ilgili çalışmalar yaptı. Bilindiği gibi ülkemizde Urfa Ceylanpınarı'nda bir başka ceylan türü olan *Gazella marica* yaşıyor. Hatay'daki türün Urfa'daki tür ile aynı olup olmadığı genetik çalışmalarla belirlendi ve Hatay'daki tür literatüre Hatay Dağ Ceylanı olarak geçti. Hatay Dağ Ceylanı ülkemizden başka İsrail'de, Suudi Arabistan'da, Ürdün'de, Yemen'de ve Birleşik Arap Emirlikleri'nde yaşıyor ve oralarda da soyu tehlike altında. Türün en kuzeydeki dağılımı ülkemizde. Ülkemizde yaşayan bireylerin sayısı 200-250 kadar.

Koruma Altındalar

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Mustafa Kemal Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi, Türkiye Tabiatını Koruma Derneği Hatay Şubesi, WWF-Türkiye, Antakya Çevre Koruma Derneği, ve bölgedeki köy muhtarları birlikte çalışarak Hatay Dağ Ceylanları için bir envanter hazırlıyor. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü sonraki dönemlerde bir "Hatay Dağ Ceylanı Üretim İstasyonu" kurarak ceylanların çoğalmasını sağlamayı planlıyor. Türün bölgede yaşadığına dair farkındalığın artırılması için okullar başta olmak üzere çeşitli yerlerde etkinlikler yapılıyor.

Fotoğraflar: Doç. Dr. Yaşar Ergün

Yalancı Safran, Aspir

Türkiye'nin sahip olduğu çok çeşitli yaşam ortamları çok sayıda yabani türün yaşamasına olanak sağladığı gibi kültüre alınan, ekonomik değeri olan bitkiler yönünden de zengindir. Bunlardan yalancı safran olarak da bilinen aspir bitkisi, ekonomik değeri fazla olan ancak yeteri kadar değerlendirilemeyen bir tür olarak karşımızda.

Aspir papatyagiller ailesinin üyesi, tek yıllık, geniş yapraklı bir endüstri bitkisi. Anavatanı Asya kıtasının güneyi olan bu türün, ülkemize Orta Asya'dan göçler yoluyla ve 20 yüzyılın başlarında Balkanlar'dan getirildiği ve ekildiği raporlarda geçiyor. Aspir, genellikle tohumundan yağ elde etmek amacıyla yetiştirilir. Tohumun yanı sıra sap, yaprak ve çiçeklerinden de yararlanır. Aspir tohumu % 13-50 oranında yağ içerir, bu yağın % 95'i doymamış yağ asitlerinden (aleoik ve linoleik) oluşur. E vitamini ve tokoferol içerir. Bundan dolayı kalp ve damar hastalıkları diyetlerinde sıklıkla kullanılır. Çiçeklerinden elde edilen carthamin maddesi doğal boya ham maddesi olarak kullanılır. Soğuğa ve kuraklığa karşı dayanıklı bir bitkidir, diğer yağ bitkilerine oranla daha az seçicidir. Ülkemizde genellikle yazlık tiplerinin yetiştiriciliği yapılır. Ancak kışlık tip aspir bitkilerinin yetiştiriciliği de yapılarak verim artırılabilir. Böylece ülkemizin bitkisel yağ ihtiyacı üretimine katkı sağlanabilir.

Aspir yem bitkisi olarak kullanılabilirdiği gibi biyodizel üretimine uygun özelliklerinden de faydalanılabilir.

Fotoğraflar: Prof. Dr. Bayram Göçmen

Kaynak

Kurt, O., Uysal, H., Demir, A., Özgür, Ü., Kılınç, R., "Samsun Ekolojik Koşullarına Adapte Olabilecek Kışlık Aspir (*Carthamus tinctorius* L.) Genotiplerinin Belirlenmesi üzerine bir araştırma", *Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi*, Cilt 26, Sayı 3, s. 212-216, 2011.

Tektonik Birlikler ve Pontidler

Benzer ortamlarda aynı jeolojik süreçten geçmiş kaya toplulukları tektonik birlikler olarak tanımlanıyor. Jeologlar tektonik birliklerin sınıflandırılmasını verilere göre yapıyor. Veriler yenilendikçe sınıflandırmalarda değişiklikler olabileceğini de belirtiyorlar. Ülkemizdeki tektonik birliklerin sınıflandırılmasının geçmişi 1850'lere kadar uzanıyor. Yeni bulgular ve elde edilen verilerle sınıflandırmalar da devamlı değişiyor. Bu sınıflandırmalardan biri Türkiye'yi Pontidler, Anatolidler, Toridler ve Kenar Kıvrımları olarak dört ayrı tektonik birliğe ayırıyor.

Pontidler, Kuzey Anadolu ve Marmara havzasını içine alan bölgedir ve bu bölgede Türkiye'nin en yaşlı dağları ile birinci zamanda (550-250 milyon yıl önce) oluşmuş Paleozoyik masifler yer alır. İkinci zamanda (Mezozoyik'te -250-65 milyon yıl önce) bu eski masifler su yüzüne çıkmaya başlar (Tetis denizi içinde yükselir). Anatolidler İç Anadolu'yu içine

alan bölgedir. Bu bölge de Kretase (142-65,5 milyon yıl önce) sonunda gelişmiştir. Toridler, Torosların olduğu yerlerdir. Burasının tektonik gelişmesi Oligosen (33,7-23,8 milyon yıl önce) sonundadır. Dördüncü birliği oluşturan Kenar Kıvrımları bölgesi gelişmesini Miyosen (23,8-5,32 milyon yıl önce) sonunda, Pliyosen (5,32-1,81 milyon yıl önce) başında tamamladı. Buna göre Anadolu'nun en genç sıradağları bu bölgede gelişmiştir. En yaşlı kayaları içeren Pontid'lerin, Doğu Karadeniz bölgesini içine alan ve Doğu Pontidler olarak adlandırılan kısmı, kuzeyde Karadeniz, güneyde Çoruh vadisi ve Kuzey Anadolu Fayı, doğuda Küçük Kafkaslar ve batıda ise Kızılırmak vadisi ile sınırlanır. Burası, Permo-Karbonifer yaşlı çökel kayaları (354-251 milyon yıl önce öncesine ait) içermesi açısından jeolojik açıdan oldukça önemlidir; fusulinidler, mercanlar, gastropodlar, brakyopodlar, bryozoalar, algler, konodontlar ve bitki fosillerinden oluşan fosiller de içerir.

Fotoğraf: Dr. Bülent Gözcelioğlu

Kaynaklar

<http://iujfk.files.wordpress.com/2011/06/orojenez-tektonik-birlikler-mayc4b1s-2008.pdf>
<http://www.mta.gov.tr/v2.0/bolgeler/trabzon/index.php?id=bolge-jeolojisi>
 Kandemir, R., Lerosey-Aubril, R., "First Report of a Trilobite in the Carboniferous of Eastern Pontides, NE Turkey", Turkish Journal of Earth Sciences, Cilt 20, s 179-183, 2011.

Bir Zamanlar Anadolu'da

Trilobitler

Tarih öncesi Anadolu'da yaşamış türlere ışık tutmaya devam ediyoruz. Bu sayıda konuğumuz trilobitler. Trilobitler Kambriyen dönemde (550 milyon yıl önce) yaşamış en ilkel eklembacaklılar olarak kabul ediliyor. Yassı sırt kısımlarında sert kabukları bulunan trilobitler doğal olarak Anadolu'nun sular altında kaldığı döneme ait deniz canlıları. Bilindiği gibi Anadolu 65 milyon yıl öncesine kadar denizlerle kaplıydı. Boyları genel olarak 5-8 cm kadar olan trilobitlerin bilinen en büyük fosili 60 cm. Trilobitlerin günümüze ulaşan izleri, daha doğrusu fosil oluşturan kısımları sırt kısımlarıyla karın kısımlarının kenarları. Karın bölgelerinin yumuşak olduğu tahmin edilen trilobitlerin soyu Permiyen dönemde (292-250 milyon yıl önce) tükenmiş.

Kambriyen dönemin en çok bulunan fosilleri arasında yer alan trilobitlerin Anadolu'daki ilk bulgusu 2011 yılında Yard. Doç. Dr. Raif Kandemir tarafından Çatalçeşme (Bayburt) civarından verildi. Çatalçeşme'deki kayalarda trilobitlerin yanı sıra fusulinidler, mercanlar, gastropodlar, brakyopodlar, bryozoalar, algler, konodontlar ve bitki fosilleri de vardır. Bulunan tek trilobit örneğininin sadece kuyruk kısmı vardır. Bu trilobit örneğinin büyük olasılıkla *Ditomopyge Newell*, 1931 cinsine ait (*Ditomopyginae*), tanımlanmamış bir tür olduğu düşünülüyor.

Çizim : Ayşe İnan Alican

Kaynaklar

Kandemir, R., Leroscy-Aubril, R., "First Report of a Trilobite in the Carboniferous of Eastern Pontides, NE Turkey", Turkish Journal of Earth Sciences, Cilt 20., s 179-183, 2011.